

Evropská
komise

Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropě

Vydání 2023 | Hlavní zjištění
ze zprávy Eurydice

Sport

Jean Monnet

Mládež

Vysokoškolské vzdělávání

Odborné vzdělávání a příprava

Vzdělávání dospělých

Erasmus+

Mění životy, otevírá obzory.

Školní vzdělávání

Evropská výkonná
agentura pro
vzdělávání a kulturu

Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropě

Vydání 2023

Hlavní zjištění
ze zprávy Eurydice

Publikaci *Key data on teaching languages at school in Europe – 2023 edition* v anglickém jazyce vydala v roce 2023 Evropská výkonná agentura pro vzdělávání a kulturu (EACEA, Platformy, studie a analýzy).

Obsah publikace může být reprodukován, podmínkou je uvedení odkazu na zdroj (citace).

ISBN 978-92-9488-532-6

doi:10.2797/146012

© Evropská výkonná agentura pro vzdělávání a kulturu, 2023.

© Dům zahraniční spolupráce, 2023.

KÓDY A ZKRATKY

Kódy zemí

EU	Evropská unie	IT	Itálie	Země EHP a kandidátské země	
Členské země		CY	Kypr	AL	Albánie
BE	Belgie	LV	Lotyšsko	BA	Bosna a Hercegovina
BE fr	Belgie – Francouzskojazyčné společenství	LT	Litva	CH	Švýcarsko
BE de	Belgie – Německojazyčné společenství	LU	Lucembursko	IS	Island
BE nl	Belgie – Vlámské společenství	HU	Maďarsko	LI	Lichtenštejnsko
BG	Bulharsko	MT	Malta	ME	Černá Hora
CZ	Česká republika	NL	Nizozemsko	MK	Severní Makedonie
DK	Dánsko	AT	Rakousko	NO	Norsko
DE	Německo	PL	Polsko	RS	Srbsko
E	Estonsko	PT	Portugalsko	TR	Turecko
IE	Irsko	RO	Rumunsko		
EL	Řecko	SI	Slovinsko		
ES	Španělsko	SK	Slovensko		
FR	Francie	FI	Finsko		
HR	Chorvatsko	SE	Švédsko		

Další kódy

(:) či Údaje nejsou k dispozici × Neúčast při sběru dat (-) či - Údaj se nevyskytuje

Zkratky a akronymy

CEFR	<i>Common European Framework of Reference for Languages</i> > Společný evropský referenční rámec pro jazyky
CLIL	<i>Content and Language Integrated Learning</i> > Integrovaná výuka předmětu a jazyka
ECTS	<i>European Credit Transfer and Accumulation System</i> > Evropský systém akumulace a přenosu kreditů
ISCED	<i>International Standard Classification of Education</i> > Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání
ISO	<i>International Organization for Standardization</i> > Mezinárodní organizace pro normalizaci
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> > Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PISA	<i>Programme for International Student Assessment</i> > Mezinárodní šetření v oblasti čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti
TALIS	<i>Teaching and Learning International Survey</i> > Mezinárodní šetření o vyučování a učení

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

Jazyková rozmanitost je součástí evropské DNA. Mozaika evropských jazyků zahrnuje nejen úřední jazyky jednotlivých zemí, ale také regionální či menšinové jazyky, kterými se na evropském území hovoří již po staletí, nemluvě o jazycích přinesených migranty. Za těchto okolností je studium jazyků nutností pro mnoho lidí, a pro všechny je navíc i příležitostí, která může vést k novým pracovním nebo studijním možnostem. Kromě toho jazyky jako součást kultury přispívají k vytváření osobní i kolektivní identity. Každý jazyk skutečně nabízí i specifický pohled na život. Proto je jazyková rozmanitost v demokratických společnostech oceňována a udržována.

Výuka jazyků hraje zásadní roli při realizaci evropského projektu, zejména při vytváření Evropského prostoru vzdělávání ⁽¹⁾, skutečného společného prostoru pro vysoce kvalitní vzdělávání a celoživotní učení pro všechny bez ohledu na hranice. V této souvislosti je mnohojazyčnost uznávána jako jedna z osmi klíčových kompetencí potřebných pro osobní naplnění, zdravý a udržitelný životní styl, zaměstnatelnost, aktivní občanství a sociální začlenění, jak je uvedeno v doporučení Rady o klíčových kompetencích pro celoživotní učení ⁽²⁾.

Cílem doporučení Rady z roku 2019 o komplexním přístupu k výuce a studiu jazyků je zlepšit celkové jazykové kompetence žáků. Dalším významným cílem je zlepšit speciálně výuku cizích jazyků ve školách. S ohledem na tento cíl doporučení vyzývá členské státy, aby pomáhaly všem mladým lidem před ukončením vzdělávání a odborné přípravy na vyšší sekundární úrovni získat – kromě znalosti vyučovacího jazyka – pokud možno alespoň v jednom dalším evropském jazyce takovou úroveň kompetencí, která jim umožní jazyk efektivně používat pro sociální, vzdělávací a profesní účely, a dále aby evropské země podporovaly osvojení dalšího (třetího) jazyka na úrovni, jež jim umožní komunikovat s určitou mírou plynulosti ⁽³⁾.

Studie Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropě z roku 2023 je pátým vydáním této zprávy. Přírozně navazuje na čtyři předchozí publikace. Stejně jako dřívější, i toto nové vydání má za cíl přispět ke sledování vývoje politiky v oblasti výuky (cizích) jazyků v evropských školách. Centrem pozornosti jsou cizí jazyky, v úvahu jsou však brány i jazyky další (např. regionální či menšinové nebo klasické).

Konkrétněji tato zpráva obsahuje 51 ukazatelů pokrývajících širokou škálu témat souvisejících s politikou týkající se (cizích) jazyků na úrovni Evropské unie i na úrovni národní, například:

- zařazení (cizích) jazyků v kurikulu;
- počet a rozsah jazyků, které se žáci učí;
- vyučovací doba věnovaná výuce cizích jazyků;
- očekávané úrovně dosažených výsledků v prvním a druhém cizím jazyce;
- jazyková podpora pro nově příchozí žáky-migranty a výuka domácího jazyka;
- profily a kvalifikace učitelů cizích jazyků;
- mezinárodní mobilita učitelů cizích jazyků.

⁽¹⁾ Pro více informací o Evropském prostoru vzdělávání viz web EK (<https://education.ec.europa.eu/about-eea>).

⁽²⁾ Doporučení Rady ze dne 22. května 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení, úř. věst. C 189, 4.6.2018.

⁽³⁾ Doporučení Rady ze dne 22. května 2019 o komplexním přístupu k výuce a studiu jazyků, úř. věst. C 189, 5.6.2019, s. 17.

Hlavním zdrojem dat využitých ve zprávě je síť Eurydice, která poskytla kvalitativní informace o politikách a opatřeních v oblasti výuky (cizích) jazyků ve školách ⁽⁴⁾. Údaje Eurydice jsou doplněny údaji Eurostatu a údaji ze dvou mezinárodních průzkumů OECD – PISA 2018 a TALIS 2018 ⁽⁵⁾.

Zpráva zahrnuje 39 vzdělávacích systémů ve 37 členských zemích ⁽⁶⁾ sítě Eurydice (tj. 27 členských států EU, dále Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Severní Makedonie, Srbsko, Švýcarsko a Turecko).

Ve srovnání s obdobím před téměř dvěma desetiletími se ve velké většině vzdělávacích systémů žáci v primárním vzdělávání učí cizí jazyk od mladšího věku.

Ve většině vzdělávacích systémů se všichni žáci musí začít učit cizí jazyk ve věku 6 až 8 let. V šesti vzdělávacích systémech (Německo, jazyčné společenství Belgie, Řecko, Kypr, Lucembursko, Malta a Polsko) je tato povinnost zavedena ještě dříve (viz obr. B1). Za poslední dvě desetiletí přibližně dvě třetiny vzdělávacích systémů prodloužily délku povinné výuky cizího jazyka o 1 až 7 let. Ve všech případech bylo toto navýšení způsobeno snížením věku, od něhož první cizí jazyk začíná být povinným předmětem (viz obr. B2). Tento trend odráží výzvu Evropské rady ze zasedání v Barceloně v roce 2002, kdy vyzvala země EU, aby přijaly opatření ke „zlepšení zvládnutí základních dovedností, zejména výukou alespoň dvou cizích jazyků od velmi raného věku“ ⁽⁷⁾.

Povinnost učit se alespoň jeden cizí jazyk od prvních let primárního (či dokonce preprimárního) vzdělávání ve většině vzdělávacích systémů vysvětluje na úrovni EU velmi vysoké procento (86,1 %) žáků primárního vzdělávání, kteří se v roce 2020 učili alespoň jeden cizí jazyk (viz obr. C1a). Ve srovnání s rokem 2013 se jedná o nárůst o 6,7 procentního bodu (viz obr. C2). V roce 2020 se méně než polovina všech žáků na primární úrovni učila alespoň jeden cizí jazyk pouze ve třech vzdělávacích systémech (Francouzsko, jazyčné a Vlámské společenství Belgie a Nizozemsko) (viz obr. C1). V těchto vzdělávacích systémech začíná povinná výuka cizího jazyka v rámci primárního vzdělávání relativně pozdě (viz obr. B1). To vysvětluje, proč je podíl žáků v celém primárním vzdělávání relativně nízký.

Výuka druhého cizího jazyka obvykle začíná na konci primárního nebo v nižším sekundárním vzdělávání.

V roce 2020 se na úrovni EU 59,2 % žáků v celém nižším sekundárním vzdělávání učilo dva nebo více cizích jazyků (viz obr. C3). Ve většině vzdělávacích systémů se žáci začínají učit druhý cizí jazyk jako povinný předmět ve vyšších ročnících primárního vzdělávání nebo v prvních ročnících nižšího sekundárního vzdělávání (viz obr. B1). Existují však i jiné vzorce, které mohou částečně vysvětlit relativně nízkou celkovou míru žáků, kteří se na této úrovni vzdělávání v rámci EU učí alespoň dva cizí jazyky. Například v osmi vzdělávacích systémech (Bulharsko, Maďarsko, Rakousko, Slovinsko, Slovensko, Lichtenštejnsko, Norsko a Turecko) začíná být výuka dvou cizích jazyků povinná pro všechny žáky všeobecného vzdělávání až po jejich vstupu na vyšší sekundární úroveň. Kromě toho v sedmi vzdělávacích systémech (Francouzsko, jazyčné společenství Belgie, Německo, Irsko, Španělsko, Chorvatsko, Švédsko a Albánie) neexistuje žádná politika, která by osvojování dvou cizích jazyků vyžadovala po všech žácích (viz obr. B1).

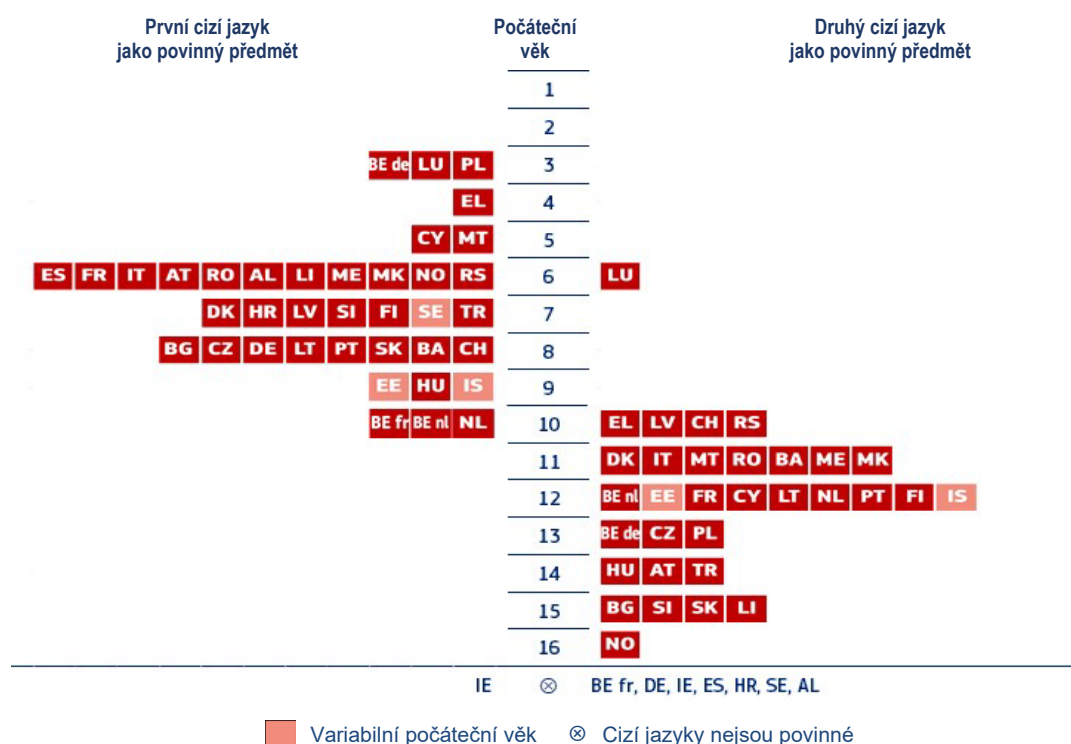
⁽⁴⁾ Referenčním rokem je školní rok 2021/2022 s výjimkou údajů o době výuky, pro kterou byl použit školní rok 2020/2021. Údaje se týkají především všeobecného vzdělávání.

⁽⁵⁾ Pro statistické údaje Eurostatu je referenčním rokem 2019/2020, s výjimkou časových řad, pro které jsou referenčními roky 2012/2013 a 2019/2020. Statistické údaje Eurostatu poskytují informace o míře účasti žáků na výuce jazyků ve školách. Kontextové dotazníky průzkumů OECD se týkaly žáků mluvících doma jiným než vyučovacím jazykem (PISA) a mezinárodní mobility a příležitostí učitelů (cizích) jazyků připravovat se na výuku ve vícejazyčných školách (TALIS).

⁽⁶⁾ Počet vzdělávacích systémů je vyšší než počet jednotlivých zemí. Je tomu tak proto, že Belgie má tři samostatné systémy vzdělávání (Francouzsko, jazyčné společenství, Vlámské společenství a Německo, jazyčné společenství).

⁽⁷⁾ Závěry zasedání Evropské rady v Barceloně, 15. a 16. března 2002, C/02/930, s. 19.

Obrázek B1: Počáteční věk, od něhož jsou první a druhý cizí jazyk povinné pro všechny žáky v preprimárním, primárním a/nebo všeobecném sekundárním vzdělávání (ISCED 0–3), 2021/2022

Zdroj: Eurydice.

V některých zemích je studium dvou jazyků spíše nárokem než povinností.

Namísto toho, aby byly dva cizí jazyky pro všechny žáky povinné, mohou národní kurikula zajistit všem žákům možnost učit se dva nebo více cizích jazyků jiným způsobem. Například ve Španělsku, v Chorvatsku a ve Švédsku není nikdy výuka dvou cizích jazyků povinná pro všechny žáky. Všichni žáci ve všeobecném vzdělávání však na ni mají v průběhu školní docházky právo. Tato možnost je poprvé poskytována na začátku nižšího sekundárního vzdělávání (ve Španělsku) nebo na konci primárního vzdělávání (v Chorvatsku a ve Švédsku) (viz obr. B4).

Mezi lety 2013 a 2020 se na úrovni Evropské unie téměř nezměnilo procento žáků, kteří se v nižším sekundárním vzdělávání učili alespoň dva cizí jazyky.

Na úrovni EU se podíl žáků, kteří se v nižším sekundárním vzdělávání učili alespoň dva cizí jazyky, mezi lety 2013 a 2020 zvýšil pouze o 0,8 procentního bodu. Rozdíl ve většině zemí činil méně než 10 procentních bodů. Mezi těmito zeměmi (tj. s rozdílem menším než 10 procentních bodů) o něco více než polovina vykazovala procento, které bylo v roce 2020 stále nižší než 90 %, což naznačuje, že existuje prostor pro zlepšení míry účasti žáků, kteří se učí dva či více cizích jazyků (viz obr. C4).

Ve třech vzdělávacích systémech, konkrétně ve Vlámském společenství Belgie, v České republice a ve Francii, se procento zvýšilo alespoň o 15 procentních bodů. V dalších dvou zemích (Slovinsko a Slovensko) byl trend opačný. Podíl žáků nižšího sekundárního vzdělávání, kteří se učili dva nebo více cizích jazyků, se snížil o více než 25 procentních bodů⁽⁶⁾. Důvody těchto změn mohou být různé.

⁽⁶⁾ Závěry zasedání Evropské rady v Barceloně, 15. a 16. března 2002, C/02/930, s. 19.

Na Slovensku například může pokles souviset se zrušením požadavku, aby se každý žák učil dva cizí jazyky během nižšího sekundárního vzdělávání (viz obr. B3).

Žáci v odborném vzdělávání nemají stejné možnosti učit se dva cizí jazyky jako jejich vrstevníci ve vzdělávání všeobecném.

V roce 2020 podíl žáků odborného vzdělávání na vyšší sekundární úrovni, kteří se učili dva nebo více jazyků, na úrovni EU činil 35,1 %. To je téměř o 25 procentních bodů méně než u jejich vrstevníků ve všeobecném vzdělávání (60,0 %). Ve všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání se alespoň 90 % žáků učilo dva nebo více cizích jazyků ve 13 vzdělávacích systémech, zatímco v odborném vyšším sekundárním vzdělávání bylo tohoto procenta dosaženo pouze v Rumunsku. Podobně je pouze jedna země, kde se více než 30,0 % žáků v celém všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání neučí žádný cizí jazyk (Portugalsko), oproti šesti zemím, kde je tomu tak v odborném vyšším sekundárním vzdělávání (Dánsko, Německo, Estonsko, Španělsko, Litva a Island) (viz obr. C5). Ve srovnání s rokem 2013 zůstalo procento žáků odborného vzdělávání na vyšší sekundární úrovni, kteří se učili dva nebo více jazyků, ve většině zemí spíše stabilní (viz obr. C6).

Tyto statistiky pravdivě odrážejí rozdíly ve výuce jazyků, podle ustanovení v oficiálních dokumentech pro žáky všeobecného vzdělávání na jedné straně a pro žáky vzdělávání odborného na straně druhé. Reálně se v 19 vzdělávacích systémech žáci odborného vzdělávání na konci sekundární úrovně povinně učí dva jazyky méně let než jejich vrstevníci ve všeobecném vzdělávání (viz obr. B6).

Angličtina jako cizí jazyk je jediná svého druhu.

Téměř ve všech evropských zemích je angličtina cizím jazykem, který se žáci během primárního i sekundárního vzdělávání učí nejčastěji (viz obr. C8). V roce 2020 se více než 90 % žáků učilo angličtinu alespoň na jedné úrovni vzdělávání (tj. na primární a nižší nebo vyšší sekundární úrovni vzdělávání) téměř ve všech evropských zemích. V 11 zemích se více než 90 % žáků učilo angličtinu na všech zmíněných úrovních (viz obr. C9).

Vysoké procento žáků, kteří se učí angličtinu, souvisí se skutečností, že angličtina je povinným cizím jazykem v 21 vzdělávacích systémech na primární a/nebo nižší sekundární úrovni (viz obr. B7). V ještě více vzdělávacích systémech musí být na konkrétních úrovních vzdělávání ve všech školách součástí kurikula (viz obr. B8a).

Mezi lety 2013 a 2020 došlo k podstatnému zvýšení míry účasti žáků, kteří se učili angličtinu již v primárním vzdělávání.

V roce 2020 bylo na úrovni EU procento žáků, kteří se učili angličtinu, 98,3 % v nižším sekundárním a 95,7 % ve všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání. V naprosté většině vzdělávacích systémů se 90 % nebo více žáků v nižším a všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání učilo anglicky již v roce 2013. To znamená, že na těchto dvou úrovních vzdělávání je podíl žáků, kteří se učí angličtinu, stabilní a vysoký (viz obr. C12b a C12c).

V primárním vzdělávání je obrázek mírně odlišný. Pouze v přibližně jedné třetině vzdělávacích systémů se v roce 2013 i 2020 alespoň 90 % všech žáků učilo anglicky. Mezi těmito dvěma referenčními roky se v osmi vzdělávacích systémech (Dánsko, Řecko, Lotyšsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Finsko a Švédsko) studium angličtiny zvýšilo alespoň o 10 procentních bodů (viz obr. C12a). Tento nárůst lze vysvětlit dvěma výše zmíněnými skutečnostmi, tj. žáci se začínají učit cizí jazyk v dřívějším věku a angličtina je téměř ve všech zemích nejčastěji vyučovaným cizím jazykem.

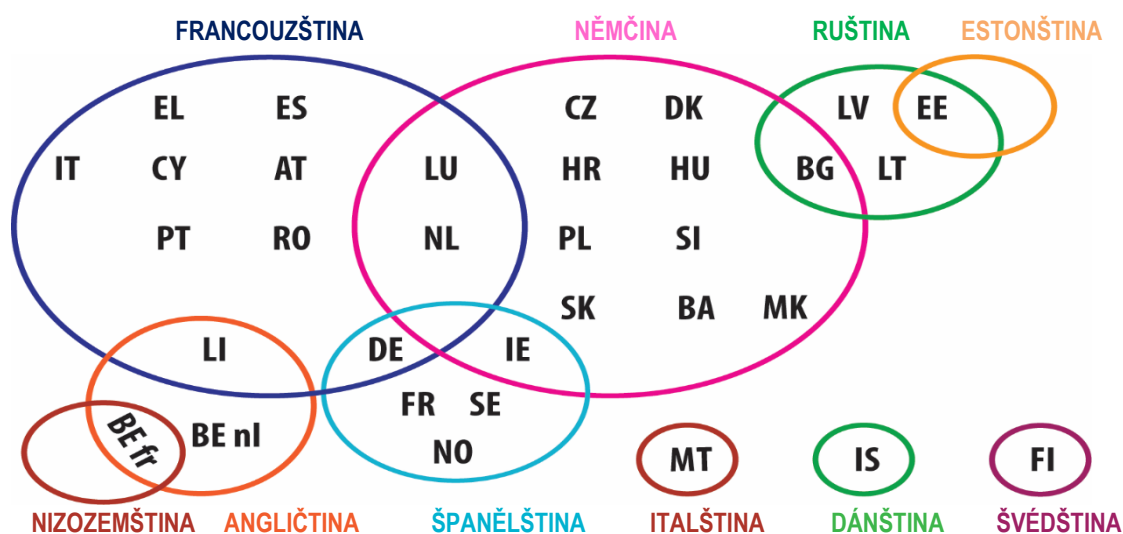
V roce 2020 byly na úrovni Evropské unie nejoblíbenější volbou pro druhý cizí jazyk francouzština a němčina.

Přibližně ve čtvrtině vzdělávacích systémů musí být francouzština a/nebo němčina začleněna ve školním vzdělávacím programu (viz obr. B8a). V některých vzdělávacích systémech je navíc francouzština a/nebo němčina povinná (viz obr. B7). To platí zejména v případě vícejazyčných zemí, kde jsou státními jazyky, například v Belgii, Lucembursku a ve Švýcarsku (viz obr. A1). Oficiální dokumenty také běžně odkazují na francouzštinu a/nebo němčinu jako na jazyky, které školy mohou zařadit do výuky podle uvážení (viz obr. B8b).

V roce 2020 byla na úrovni EU francouzština druhým nejčastěji vyučovaným cizím jazykem v primárním i v nižším sekundárním vzdělávání. Na těchto dvou úrovních se ji učilo 5,5 %, resp. 30,6 % žáků. Druhým v EU nejčastěji osvojovaným cizím jazykem ve vyšším sekundárním vzdělávání byla němčina, kterou si zvolilo 20,0 % žáků (viz obr. C10).

Ve srovnání s rokem 2013 zůstalo procento žáků, kteří se učili francouzštinu nebo němčinu, ve většině zemí stabilní (viz obr. C13 a C14).

Obrázek C10: Druhý nejčastěji vyučovaný cizí jazyk v primárním a sekundárním vzdělávání (ISCED 1–3), 2020

Zdroj: Eurydice, na základě údajů Eurostatu/UOE [educ_uae_lang01] (k 15. prosinci 2022).

V roce 2020 byla v pěti zemích druhým nejčastěji vyučovaným cizím jazykem španělština.

Úřady školské správy ve většině evropských zemí kladou na španělštinu menší důraz než na angličtinu, francouzštinu nebo němčinu. Žádná evropská země nenařizuje španělštinu jako cizí jazyk povinný pro všechny žáky během alespoň jednoho školního roku (viz obr. B7) a pouze dvě země (Švédsko a Norsko) vyžadují, aby všechny školy na určitých úrovních vzdělávání umožňovaly žákům učit se španělsky (viz obr. B8a).

V roce 2020 se v rámci EU španělštinu učilo 17,7 % žáků nižšího sekundárního a 18,0 % žáků vyššího sekundárního vzdělávání. Byl to druhý nejčastěji vyučovaný cizí jazyk (s nejméně 10 % žáků, kteří se jej učili) v nižším sekundárním vzdělávání v Irsku, ve vyšším sekundárním vzdělávání v Německu a v nižším i ve vyšším sekundárním vzdělávání ve Francii, ve Švédsku a v Norsku (viz obr. C10).

Stejně jako u francouzštiny a němčiny zůstalo procento žáků učících se španělsky ve většině zemí ve srovnání s rokem 2013 stabilní (viz obr. C15).

V roce 2020 se v Evropě cizí jazyky jiné než angličtina, francouzština, němčina a španělština vyučovaly mnohem méně často.

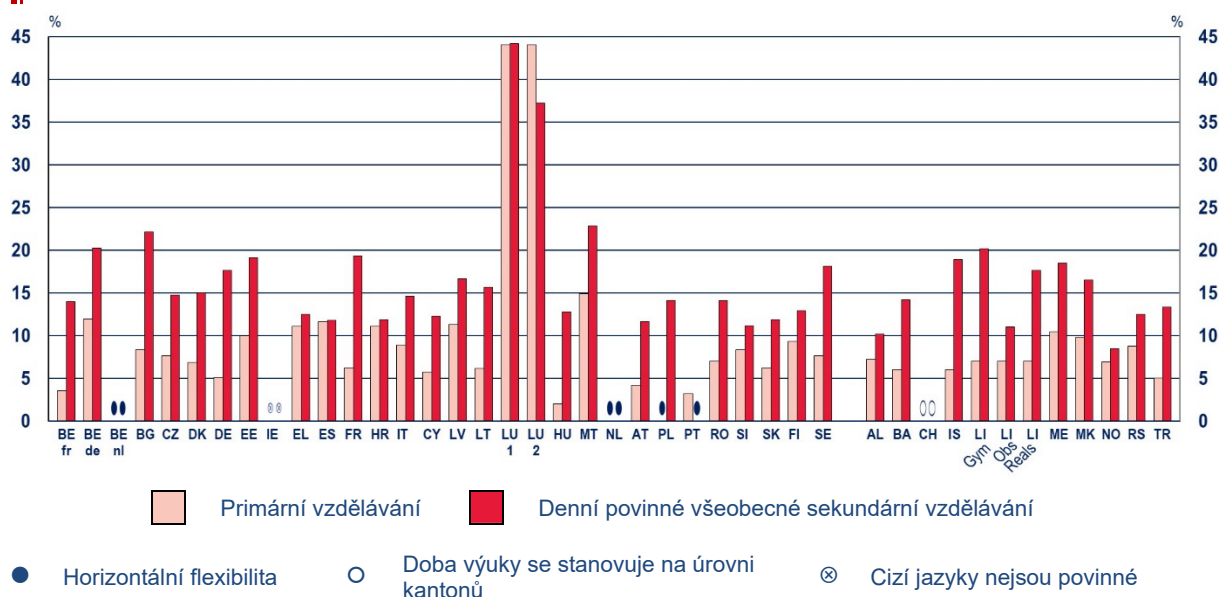
V roce 2020 se jiné jazyky než angličtina, francouzština, němčina a španělština běžně vyučovaly pouze v několika zemích, většinou z historických důvodů nebo kvůli geografické blízkosti (viz obr. C11). Italská (v Chorvatsku, na Maltě, v Rakousku a ve Slovinsku), ruština (v Bulharsku, České republice, Estonsku, Lotyšsku, Litvě, Polsku a na Slovensku), dánština (na Islandu), nizozemština (ve Francouzskojazyčném společenství Belgie), estonština (v Estonsku) a švédština (ve Finsku) byly jedinými dalšími cizími jazyky, které se v některé evropské zemi v primárním nebo všeobecném sekundárním vzdělávání učilo minimálně 10 % žáků (viz obr. C11).

V několika zemích však kurikula specifikují další jazyky, jejichž výuku mohou školy poskytovat, například čínštinu, arabštinu, turečtinu, japonštinu a portugalštinu. Rozsah uváděných cizích jazyků je nejvyšší ve všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání (viz obr. B8b). Na této úrovni vzdělávání navíc existují v několika evropských zemích i celostátní testy z méně běžných jazyků, které vedou k získání certifikátu. To je například případ čínštiny, pro kterou je celostátní test vedoucí k získání certifikátu k dispozici asi ve čtvrtině zemí. Francie, Norsko a Německo jsou třemi zeměmi s nejvyšším počtem cizích jazyků (tj. 60, 45 a 24, v uvedeném pořadí), pro které takový celostátní test existuje (viz obr. E7).

Ve většině zemí v primárním vzdělávání tvoří doba výuky cizích jazyků jen malý podíl z celkové vyučovací doby.

V primárním vzdělávání představuje ve většině vzdělávacích systémů doba věnovaná povinně vyučovaným cizím jazykům 5 až 10 % celkové doby výuky stanovené v rámci celého povinného kurikula. Tento podíl dosahuje 10 % až 19 % v povinných ročnících všeobecného sekundárního vzdělávání, během nichž se žáci učí jeden nebo někdy dva cizí jazyky (viz obr. E4).

Obrázek E4: Doba povinné výuky cizích jazyků jako podíl celkové doby výuky v primárním a denním povinném všeobecném sekundárním vzdělávání, 2020/2021

Zdroj: Eurydice.

Ve většině vzdělávacích systémů se v primárním vzdělávání počet hodin věnovaných povinné výuce cizích jazyků pohybuje mezi 30 a 69 hodinami za pomyslný rok (viz obr. E1a). Relativně nízký počet hodin zjištěný v některých vzdělávacích systémech lze částečně vysvětlit tím, že výuka cizích jazyků není ve všech ročnících primárního vzdělávání povinná.

V povinných ročnících všeobecného sekundárního vzdělávání se počet vyučovacích hodin za pomyslný rok pohybuje od přibližně 75 hodin (v Chorvatsku, Albánii a Norsku) po přibližně 185 hodin (v Bulharsku, v Dánsku, ve Francii a v Lichtenštejnsku (*Gymnasium*)) (viz obr. E1b). Lucembursko (*enseignement secondaire classique*) je s 373 hodinami výjimečným případem – francouzština a němčina, dva ze tří státních jazyků, které se žáci učí od raného věku (viz obr. B1), jsou v rámci kurikula považovány za cizí jazyky.

Mezi lety 2014 a 2021 došlo pouze v menšině zemí k výrazným změnám ve vyučovací době věnované cizím jazykům.

Mezi lety 2014 a 2021 zůstala doba výuky cizích jazyků jako povinných předmětů ve většině vzdělávacích systémů relativně stabilní. V systémech, v nichž se mezi těmito dvěma referenčními roky vyskytly rozdíly, se ve většině případů v primárním vzdělávání doba výuky cizích jazyků prodloužila. Největší nárůst, více než 50 %, byl zjištěn v Dánsku a ve Finsku (viz obr. E5).

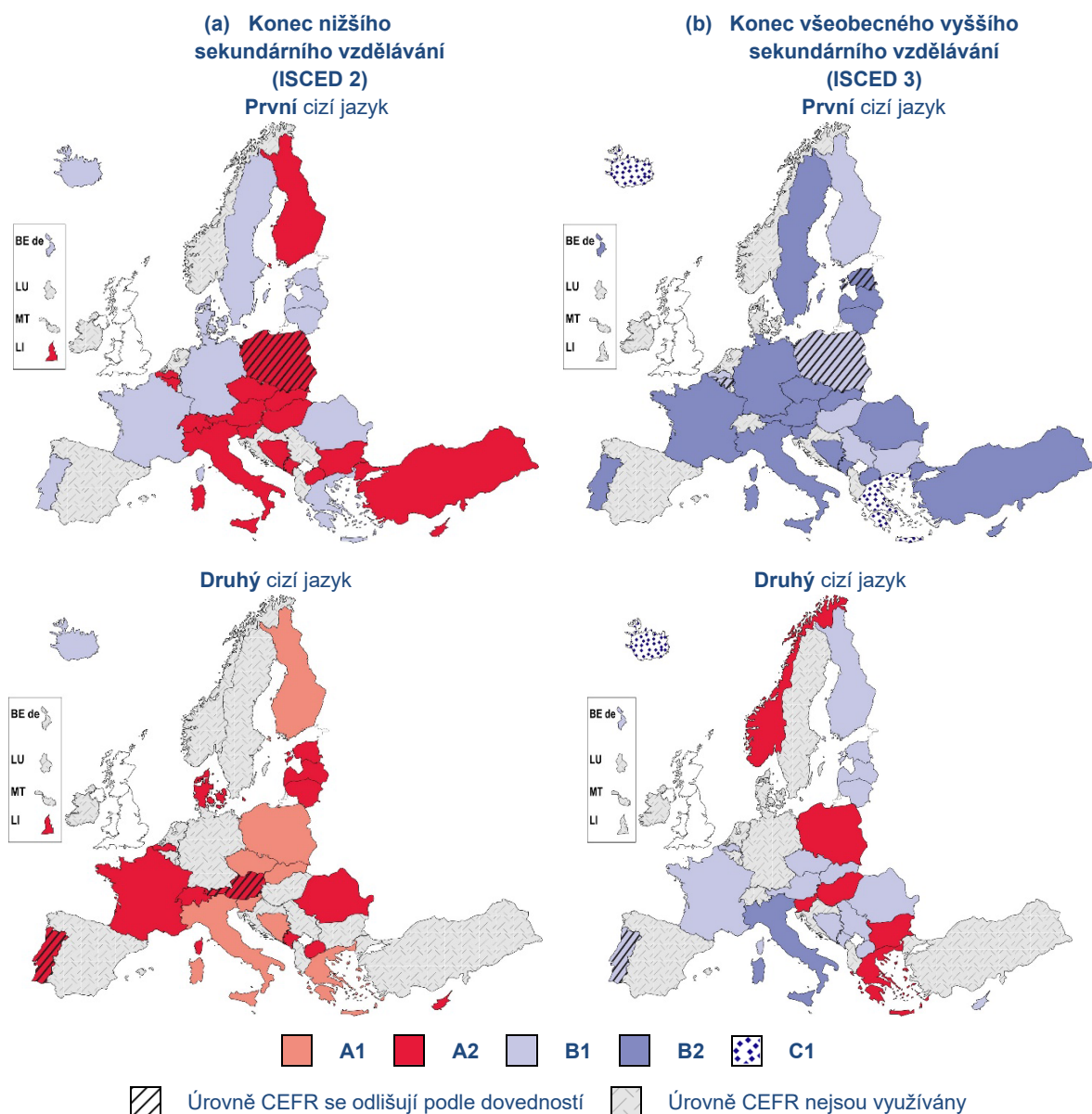
Když se podíváme na povinné ročníky všeobecného sekundárního vzdělávání, je počet zemí, kde došlo v počtu vyučovacích hodin ke znatelné změně, velmi podobný počtu zemí, kde nedošlo ke změně žádné nebo téměř žádné. Mezi zeměmi s rozdílem se neobjevuje žádný zřetelný trend. Rozdíly jsou navíc menší než v primárním vzdělávání. Dánsko je jedinou zemí s obzvláště velkým nárůstem (100 %) (viz obr. E5). V této zemi se studium druhého cizího jazyka stalo pro všechny žáky povinným, zatímco dříve bylo volitelné (viz obr. B3).

Na konci všeobecného sekundárního vzdělávání mají žáci ve svém prvním cizím jazyce dosáhnout úrovně B2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (CEFR).

Téměř všechny země využívají Společný evropský referenční rámec pro jazyky (CEFR), který zavedla Rada Evropy, aby stanovila mezinárodně srovnatelné úrovně znalostí cizích jazyků. U prvního cizího jazyka většina zemí vyžaduje, aby žáci na konci nižšího sekundárního vzdělávání dosáhli úrovně A2 a na konci všeobecného vyššího sekundárního vzdělávání úrovně B2. Kurikula v Řecku a na Islandu stanovují na konci všeobecného vyššího sekundárního vzdělávání jako nejvyšší očekávanou úroveň C1. Pro druhý cizí jazyk jsou ve většině zemí minimálními požadavky úroveň A2 na konci nižšího sekundárního vzdělávání a úroveň B1 na konci všeobecného vyššího sekundárního vzdělávání. Pouze Itálie a Island stanovily minimální požadavek na úroveň vyšší než B1 pro žáky všeobecného vzdělávání na konci jejich školní docházky (B2 a C1, v uvedeném pořadí) (viz obr. E6).

Při porovnávání očekávané úrovně žáků v prvním a druhém cizím jazyce se obecně předpokládá, že dosažené výsledky v prvním cizím jazyce budou na vyšší úrovni než ve druhém. Pouze v menšině zemí jsou očekávané výsledky pro první i druhý jazyk ve stejném referenčním bodě shodné. Tento rozdíl v úrovni očekávaných výsledků mezi prvním a druhým cizím jazykem není překvapivý, protože druhý cizí jazyk se ve všech vzdělávacích systémech vyučuje méně let (viz obr. B2 a B3). Doba výuky druhého cizího jazyka je rovněž kratší (viz obr. E2).

Obrázek E6: Očekávaná minimální úroveň pro první a druhý cizí jazyk na konci nižšího a vyššího všeobecného sekundárního vzdělávání (ISCED 2–3), 2021/2022

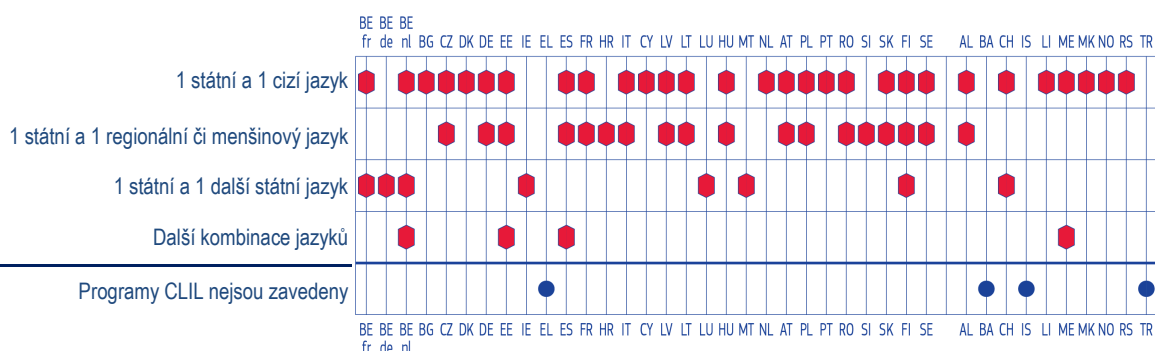

Zdroj: Eurydice.

V mnoha zemích jsou v kurikulu zařazeny také regionální nebo menšinové i klasické jazyky.

Ve většině evropských zemí legislativa oficiálně uznává alespoň jeden regionální nebo menšinový jazyk (viz obr. A1). Toto oficiální uznání často vyžaduje podporu používání těchto jazyků v různých oblastech veřejného života, včetně vzdělávání. Některé země, například Francie, neuznávají regionální a menšinové jazyky jako úřední, přesto je však zohledňují ve svých řídicích dokumentech nejvyšší úrovně týkajících se vzdělávání (viz obr. B9). Kromě toho téměř v polovině evropských zemí programy integrované výuky předmětu a jazyka (CLIL) zařazují jako vyučovací jazyky vedle státních i regionální nebo menšinové jazyky (viz obr. B12).

Obrázek B12: Existence programů CLIL a postavení používaných jazyků v primárním a všeobecném sekundárním vzdělávání (ISCED 1–3), 2021/2022

Zdroj: Eurydice.

Na základě obsahu kurikula se výuka klasické řečtiny a/nebo latiny většinou uskutečňuje ve všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání. Tyto jazyky jsou však velmi zřídka povinné. Klasická řečtina je pro všechny žáky povinná pouze v Řecku a na Kypru v nižším a všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání. Latina je povinným předmětem pro všechny žáky v Rumunsku (nižší sekundární vzdělávání) a v Chorvatsku, Bosně a Hercegovině, Černé Hoře a Srbsku (všeobecné vyšší sekundární vzdělávání). V řadě dalších vzdělávacích systémů je klasická řečtina a/nebo latina povinná pouze pro žáky určitých směrů vzdělávání (viz obr. B10).

Na úrovni Evropské unie přibližně každý sedmý patnáctiletý žák navštěvuje jazykově heterogenní školu.

Jazykově heterogenní školy, pro účely této zprávy definované jako školy, kde více než 25 % žáků doma mluví jiným jazykem, než je jazyk školní výuky, jsou v mnoha evropských zemích zcela běžné. V roce 2018 navštěvovalo na úrovni EU 13,3 % patnáctiletých žáků jazykově heterogenní školy (viz obr. A4). To lze částečně vysvětlit kontextem národního jazyka. Některé země totiž mají několik státních jazyků a/nebo regionálních, menšinových či neteritoriálních jazyků (viz obr. A1). Toto zjištění také úzce souvisí s podílem žáků-migrantů, kteří doma nehovoří vyučovací jazykem (viz obr. A3).

V roce 2018 pouze menší část učitelů na úrovni EU uvedla, že se během svého přípravného (24,5 %) nebo dalšího (20,1 %) vzdělávání chystali k výuce ve vícejazyčných třídách. Kypr měl nejvyšší podíl učitelů, kteří se připravovali na výuku v těchto třídách během přípravného (48,0 %) i dalšího (37,7 %) vzdělávání (viz obr. D3).

Výuku domácího jazyka propaguje nebo finančně podporuje menšina zemí.

Mnoho nejvyšších orgánů školské správy v Evropě přijímá opatření na podporu jazykového vzdělávání u nově příchozích žáků-migrantů v primárním a nižším sekundárním vzdělávání. Nejoblíbenějším opatřením jsou další hodiny vyučovacího jazyka – ty jsou propagovány nebo finančně podporovány téměř ve všech vzdělávacích systémech (viz obr. E9). Diagnostické testy vyučovacího jazyka na konci preprimárního nebo na začátku primárního vzdělávání doporučují nebo vyžadují nejvyšší školské orgány v méně než polovině vzdělávacích systémů. V mírné většině z nich se tato doporučení nebo požadavky týkají celé školní populace, nikoli pouze konkrétních skupin žáků (nově příchozích migrantů, těch, kteří doma mluví jazykem odlišným od jazyka výuky atd.) (viz obr. E8).

Propagace nebo finanční podpora hodin mateřského jazyka nově příchozích žáků-migrantů je mnohem méně běžná než další hodiny vyučovacího jazyka, protože tak činí o něco více než jedna

třetina zemí (viz obr. E9). V menším počtu zemí (Estonsko, Litva, Rakousko, Slovinsko, Švédsko a Norsko) mají žáci-migranti za určitých podmínek nárok na výuku domácího jazyka (viz obr. B11).

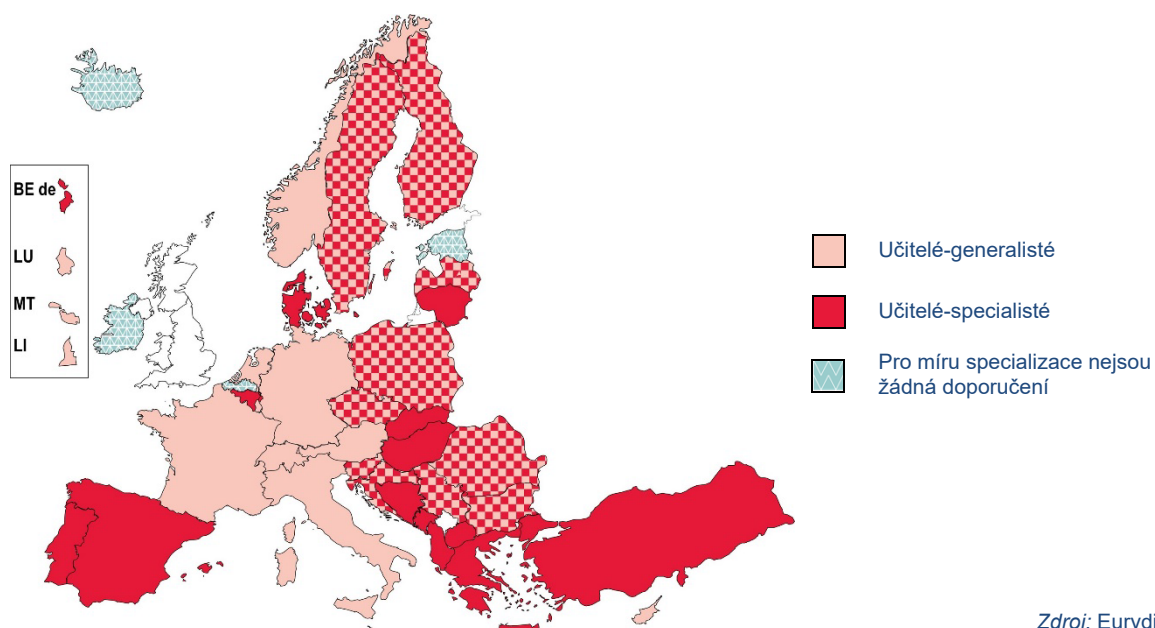
Potřeba kompetentních učitelů cizích jazyků v primárním vzdělávání a v programech CLIL vedla napříč Evropou k různým politickým reakcím.

Během posledních dvou desetiletí se výuka cizích jazyků prosadila již v primárním vzdělávání (viz obr. B2). V mnoha zemích proto vyvstala otázka kompetencí pro výuku cizích jazyků u učitelů působících na primární úrovni. Tato otázka se týká zejména stupně specializace učitelů cizích jazyků, protože na této úrovni tradičně vyučují učitelé-generalisté (tj. ti, kteří vyučují všechny nebo většinu předmětů).

Napříč Evropou existují tři přístupy k výběru učitelů vyučujících v primárním vzdělávání cizí jazyky, přičemž každý z nich se vyskytuje přibližně v jedné třetině zemí. Za prvé, odpovědnost za výuku cizích jazyků je svěřována pouze specializovaným učitelům (tj. těm, kteří se specializují na výuku omezeného počtu předmětů). Za druhé, tato odpovědnost je svěřována do rukou učitelů-generalistů. A konečně, cizí jazyky mohou vyučovat jak učitelé-generalisté, tak i učitelé-specialisté (viz obr. D1).

Přibližně ve dvou třetinách zemí poskytujících programy CLIL, kde alespoň některé předměty jsou vyučovány v cizím jazyce, musí mít učitelé vyučující v tomto typu programu zvláštní (doplňující) kvalifikaci. Nejčastěji musí tito učitelé prokázat, že mají dostatečné znalosti jazyka, ve kterém je program CLIL poskytován. Minimální požadovaná znalost cizího jazyka obvykle odpovídá úrovni B2 nebo C1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (viz obr. D2).

|| Obrázek D1: Míra specializace učitelů cizích jazyků v primárním vzdělávání (ISCED 1), 2021/2022

Zdroj: Eurydice.

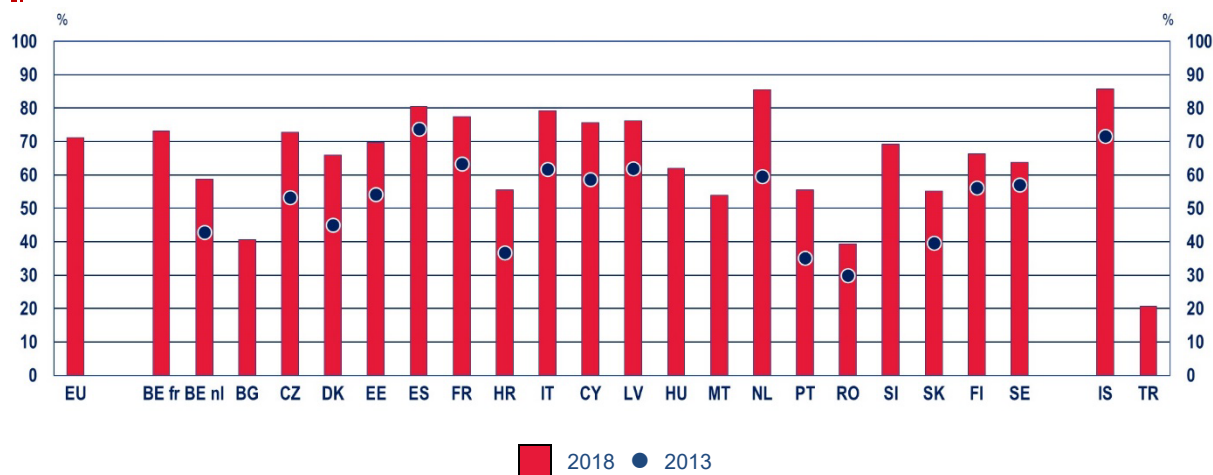
Mezi lety 2013 a 2018 se na úrovni Evropské unie procento učitelů cizích jazyků, kteří z profesních důvodů pobývali v zahraničí, zvýšilo o 14,6 procentního bodu.

Studium nebo vyučování v zahraničí je pro každého učitele či studenta pedagogiky obohacující zkušeností. Pro učitele cizích jazyků to platí tím více, protože návštěvy zahraničí přispívají k rozvoji jejich jazykových dovedností a jejich znalosti i porozumění kultuře země, kde se hovoří jazykem, který vyučují.

V roce 2018 na úrovni EU přibližně 70 % učitelů cizích jazyků v nižším sekundárním vzdělávání uvedlo, že během svého přípravného vzdělávání nebo při zaměstnání alespoň jednou z profesních důvodů pobývali v zahraničí. Nejvyšší podíl učitelů cizích jazyků, kteří se zúčastnili mobility, měly Španělsko, Nizozemsko a Island, kde mezinárodní mobilitu uvedlo více než 80 % z nich (viz obr. D6).

Tento podíl ve srovnání s rokem 2013 ve všech zemích vzrostl. Na úrovni EU se zvýšil o 14,6 procentního bodu. Největší nárůst byl zaznamenán v Nizozemsku (26 procentních bodů) (viz obr. D6).

Obrázek D6: Procento učitelů moderních cizích jazyků působících v nižším sekundárním vzdělávání (ISCED 2), kteří z profesních důvodů pobývali v zahraničí, 2013 a 2018

Zdroj: Eurydice, na základě šetření TALIS 2018 a 2013.

Na úrovni EU byla mezinárodní mobilita více než jednoho ze čtyř učitelů cizích jazyků podporována prostřednictvím programu Evropské unie.

Programy EU hrají v mezinárodní mobilitě učitelů cizích jazyků hlavní roli. V roce 2018 bylo ve většině vzdělávacích systémů procento učitelů cizích jazyků působících v nižším sekundárním vzdělávání, kteří z profesních důvodů vyjeli do zahraničí prostřednictvím programu EU, výrazně vyšší než procento těch, kteří využili národního nebo regionálního programu. Na úrovni EU tato procenta činila 27,4 % a 15,7 % (viz obr. D8).

Naproti tomu ve Vlámském společenství Belgie, ve Francii, v Chorvatsku, na Kypru a v Maďarsku byl přínos programů EU a národních či regionálních programů k mezinárodní mobilitě učitelů cizích jazyků působících v nižším sekundárním vzdělávání zhruba obdobný (viz obr. D8).

Na úrovni Evropské unie uvádí vyučování jako důvod pro pobyt v zahraničí jedna třetina učitelů cizích jazyků, kteří se zúčastnili mobility.

V roce 2018 byly na úrovni EU hlavními profesními důvody pobytu v zahraničí (podle více než poloviny účastníků se učitelů vyučujících cizí jazyky na nižší sekundární úrovni) „učení se jazykům“, „studium v rámci vzdělávání učitelů“ a „doprovod vyjíždějících žáků“. Dalšími méně častými profesními důvody pro pobyt v zahraničí (podle asi 40 % či méně učitelů cizích jazyků na nižší sekundární úrovni) byly „navázání kontaktu se školami v zahraničí“, „vyučování“ a „studium jiných předmětů“ (viz obr. D9).

V roce 2018 téměř ve všech zemích většina učitelů cizích jazyků účastníků se mobility uvedla, že pobývali v zahraničí méně než 3 měsíce (tj. krátkodobé pobyty). Španělsko, Francie a Itálie představují výjimku z tohoto modelu, protože většina účastníků se učitelů cizích jazyků zde uvedla, že pobývali v zahraničí delší dobu (viz obr. D10).

GLOSÁŘ

Pozn. red.: Glosář obsahuje vybrané termíny ve zkrácené a upravené formě. Úplný glosář je k dispozici v plné (anglické) verzi studie.

Cizí jazyk: jazyk, který je takto definovaný v kurikulu stanoveném nejvyššími orgány školské správy. Jeho definice se vztahuje ke vzdělání a nesouvisí s politickým statusem jazyka. Některé jazyky, z politického hlediska považované za regionální nebo menšinové, mohou být v kurikulu zařazeny jako jazyky cizí. Podobně tomu může být i u určitých klasických jazyků. Cizí jazyky mohou být také označovány jako moderní.

Integrovaná výuka předmětu a jazyka (CLIL): obecný termín pro označení různých typů bilingvního vzdělávání. Byly definovány dva typy CLIL podle jazyků používaných k výuce různých předmětů (jiných než jazyků a jejich literatury/kultury).

CLIL typ A: různé (všechny nebo jen některé) nejazykové předměty se vyučují v jazyce v kurikulu označovaném jako cizí jazyk.

CLIL typ B: některé nejazykové předměty se vyučují v regionálním nebo menšinovém jazyce, neteritoriálním jazyce nebo státním jazyce (v zemích s více než jedním státním jazykem) a jiné předměty ve druhém jazyce, kterým může být kterýkoli jiný jazyk.

Klasický jazyk: starověký jazyk, například klasická řečtina nebo latina, kterým se již v žádné zemi nehovoří a jehož výuka slouží jiným účelům než komunikaci. K cílům výuky může patřit důkladnější poznání kořenů moderního jazyka, který se z daného starověkého jazyka vyvinul, čtení a chápání původních textů starověké literatury a seznámení se s civilizací, která jazyk používala. V některých vzdělávacích programech jsou klasické jazyky považovány za cizí jazyky.

Neteritoriální jazyk: jazyk používaný občany určité země, který se liší od jazyka nebo jazyků používaných zbytkem obyvatelstva, ale který, přestože se na území daného státu tradičně používá, nelze identifikovat s jeho konkrétní oblastí. Neteritoriálním jazykem je například romština.

Regionální nebo menšinový jazyk: jazyk, který tradičně používají na určité části území daného státu jeho občané tvořící skupinu početně menší, než je zbytek obyvatelstva země. Liší se od státního jazyka. Zpravidla se jedná o jazyky skupin obyvatelstva s etnickými kořeny v příslušných oblastech nebo populací, které v těchto regionech sídlí po generace.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky (CEFR): rámec pro studium, výuku a hodnocení jazyků vyvinutý Radou Evropy. Jeho hlavním cílem je usnadnit transparentnost a srovnatelnost jazykového vzdělávání a kvalifikací.

Rámec popisuje kompetence, jejichž osvojení je předpokladem pro komunikaci v cizím jazyce, související znalosti a dovednosti i různé komunikační situace. Vymezuje šest úrovní zvládnutí jazyka od A1 (uživatel základů jazyka) po C2 (zkušený uživatel). Umožňuje měřit pokrok žáků/studentů a uživatelů cizích jazyků.

Státní jazyk: jazyk, který má status úředního jazyka v celé zemi. Každý státní jazyk je úřední.

Úřední jazyk: jazyk používaný pro právní účely a při výkonu veřejné správy v určité oblasti dané země. Úřední status může být omezen na část státu nebo platit na celém jeho území. Všechny státní jazyky jsou jazyky úředními, ale ne všechny jazyky se statusem úředního jazyka musí být státními jazyky (například dánština, která má status úředního jazyka v Německu, je regionálním nebo menšinovým, nikoli státním jazykem).

Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání (ISCED)

Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání (ISCED) byla vytvořena, aby usnadnila srovnávání statistik a ukazatelů vzdělávání napříč zeměmi na základě jednotných a mezinárodně dohodnutých definic. Svým rozsahem ISCED pokrývá všechny možnosti organizovaného a trvalého vzdělávání dětí, mladých lidí i dospělých, včetně těch se speciálními vzdělávacími potřebami, bez ohledu na instituce nebo organizace, které je poskytují, nebo na formu, v jaké se uskutečňuje.

Současná klasifikace – ISCED 2011 (UNESCO UIS, 2012) – rozlišuje devět úrovní vzdělávání, od ISCED 0 (preprimární úroveň) po ISCED 8 (doktorská nebo ekvivalentní úroveň).

Tato zpráva zmiňuje první čtyři úrovně, zaměřuje se především na ISCED 1–3.

ISCED 0: Preprimární vzdělávání

Programy na úrovni ISCED 0 neboli preprimární vzdělávání obvykle využívají holistický přístup a bývají navrženy tak, aby podporovaly raný kognitivní, fyzický, sociální a emocionální vývoj dětí a aby velmi malé děti uvedly do prostředí školního typu mimo rodinu.

Programy ISCED 0 se zaměřují na děti mladšího věku, než je věk pro vstup na ISCED 1.

ISCED 1: Primární vzdělávání

Programy na úrovni ISCED 1 neboli primární vzdělávání poskytují výukové a vzdělávací aktivity, které jsou obvykle určeny k tomu, aby poskytovaly žákům základní dovednosti ve čtení, psaní a počítání (tj. čtenářskou a matematickou gramotnost).

Vzdělávání na této úrovni se zpravidla zahajuje ve věku 5 až 7 let, ve všech zemích je povinné a obvykle trvá čtyři až šest let, většinou do věku 10 až 12 let.

ISCED 2: Nižší sekundární vzdělávání

Programy na úrovni ISCED 2 neboli nižší sekundární vzdělávání obvykle vycházejí ze základních postupů výuky a učení, které začínají na úrovni ISCED 1. Cílem vzdělávání je zpravidla vytvořit základ pro celoživotní učení a osobní rozvoj, který žáky připraví na další vzdělávací příležitosti.

Některé vzdělávací systémy mohou na úrovni ISCED 2 nabízet programy odborného vzdělávání a poskytovat dovednosti relevantní pro zaměstnání.

Žáci na tuto úroveň obvykle vstupují ve věku 10 až 13 (nejčastěji 12) let.

ISCED 3: Vyšší sekundární vzdělávání

Programy na úrovni ISCED 3 neboli vyšší sekundární vzdělávání jsou zpravidla koncipovány tak, aby vedly k ukončení sekundárního vzdělávání jako přípravy na vysokoškolské nebo terciární vzdělávání, nebo aby poskytovaly dovednosti nezbytné pro zaměstnání, případně pro oba účely. Programy nabízené žákům na této úrovni jsou více předmětově zaměřené a specializované. Jsou také diferencovanější, s větší škálou nabízených možností a směrů vzdělávání, mohou být buď všeobecně, nebo odborně zaměřené.

Vstupní věk je obvykle mezi 14 a 16 lety. Délka vzdělávání na úrovni ISCED 3 se pohybuje od dvou do pěti let.

PODĚKOVÁNÍ

EVROPSKÁ VÝKONNÁ AGENTURA PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU

Platformy, studie a analýzy

Avenue du Bourget 1 (J-70 – Unit A6)
B-1049 Brussels
(<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/>)

Odpovědný redaktor

Peter Birch

Autoři

Nathalie Baïdak (koordinace), Isabelle De Coster a Daniela Kočanová

Příspěvky dalších evropských institucí

Eurostat, sekce F.5: Vzdělávání, zdraví a sociální ochrana: Malgorzata Stadnik a Marco Picciolo
(podpora prostřednictvím databáze Eurostatu se zaměřením na výuku cizích jazyků)

Externí expert

Christian Monseur, Universita v Liège (extrakce dat a výpočty na základě výzkumů PISA a TALIS)

Grafická úprava

Patrice Brel

Technická koordinace

Gisèle De Lel

Překlad do češtiny a redakce

Jana Halamová

Kontakty

European Education and Culture Executive Agency
Platforms, Studies and Analysis unit
Avenue du Bourget 1 (J-70 – Unit A6)
BE-1049 Brussels
Tel. +32 22995058
Fax +32 22921971

Email: eacea-eurydice@ec.europa.eu
Website: <http://eurydice.eacea.ec.europa.eu>

České oddělení Eurydice
Dům zahraniční spolupráce
Na Poříčí 1035/4
110 00 Praha 1

E-mail: eurydice@dzs.cz
Website: dzs.cz/program/eurydice

Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropě – vydání 2023

Zpráva Eurydice

Vydání publikace *Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropě* z roku 2023 popisuje hlavní vzdělávací politiky související s výukou jazyků ve školách ve 39 evropských vzdělávacích systémech. Odpovídá na otázky týkající se počtu a rozsahu cizích jazyků, které se žáci učí, vyučovací doby věnované výuce cizích jazyků, jazykové podpory poskytované nově příchozím migrantům, věnuje se i mezinárodní mobilitě učitelů cizích jazyků a mnoha dalším tématům.

Zpráva obsahuje 51 indikátorů, které jsou uspořádány do pěti různých kapitol: Kontext, Organizace, Účast, Učitelé a Proces výuky. K vytvoření indikátorů byla použita řada zdrojů, mezi něž patří síť Eurydice, Eurostat a mezinárodní výzkumy OECD PISA a TALIS. Údaje Eurydice zahrnují všechny země Evropské unie a také Albánii, Bosnu a Hercegovinu, Švýcarsko, Island, Lichtenštejnsko, Černou Horu, Severní Makedonii, Norsko, Srbsko a Turecko.

Úkolem sítě Eurydice je poznávat a objasňovat organizaci a fungování různých evropských vzdělávacích systémů. Tato síť popisuje národní vzdělávací systémy a zpracovává tematické srovnávací studie i další ukazatele a statistiky. Všechny publikace Eurydice jsou zdarma dostupné na internetových stránkách nebo na vyžádání v tištěné podobě. Cílem Eurydice je prostřednictvím své práce zlepšovat porozumění, spolupráci, důvěru a mobilitu na evropské i mezinárodní úrovni. Síť Eurydice se skládá z národních oddělení sídlících v jednotlivých evropských zemích. Její aktivity koordinuje Evropská výkonná agentura pro vzdělávání a kulturu (EACEA).

Více informací o Eurydice lze nalézt na adrese: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/>.

